

z interdisciplinarnega znanstvenega srečanja jeseni 2004 v Ljubljani. Pričujoča knjiga, izdana dobro leto po spominskem simpoziju, ki ga je spodbudila stoletnica Ložarjevega rojstva, torej nadgrajuje za takratno priložnost pripravljeno knjižico s tujejezičnimi povzetki, predvsem pa izpolnjuje tedaj dano obljubo in v še večji meri popravlja krivico, storjeno velikemu učenjaku in Slovencu, profesorju Rajku Ložarju. Poteze njegovega človeško zapletenega in znanstveno večplastnega portreta so poleg obeh sorodnikov s spominskimi in strokovnimi, tudi kritičnimi prispevki pomagali izostriti še France Bernik v uvodni besedi ter 21 drugih avtorjev v petih tematsko zaokroženih razdelkih, ki pokrivajo poglobljena področja portretirančevega delovanja.

V prvem razdelku, »V vrtincu življenja«, se zvrstijo Kajetan Gantar (»Spomini na gimnazijskega profesorja«), Marjan Drnovšek (»Ložarjevo emigrantstvo«), Tom Ložar (»It woluldn't be Trieste, but it's something«), Jože Velikonja (»Iz Ložarjevih zapiskov in pisem«), Andrej Rot (»Pravo Ameriko sem imel doma! Stiki s slovensko emigracijo«), Urban Golob (»Gornik, alpinist in alpinistični mislec«) in Andrej Vovko (»Drugi o njem: Najpomembnejši biografski prispevki o Rajku Ložarju«). V drugi razdelek, »Arheologija«, so uvrščeni prispevki Staneta Gabrovca (»Rajko Ložar – arheolog«), Predraga Novakoviča (»Pogled na slovensko arhe-

ologijo in ideja arheologije«), Tomaža Nabergoja (»Muzealec v Narodnem muzeju in začetki arheologije srednjega veka«) in Antona Veluščka (»Ljubljansko barje v koliščarski dobi«). Tretji razdelek, »Umetnost podob in besed«, prinaša zapise Damjana Prelovška (»Rajko Ložar – umetnostni zgodovinar«), Milčka Komelja (»Rajko Ložar in sodobna slovenska likovna umetnost«) in Matije Ogrina (»Literarnokritični in estetski pogledi na slovensko literaturo«). V razdelek »Jezik« sta vključeni razmišljanji Marjete Humar (»Raziskave slovenskega jezika«) in Herte Maurer Lausegger (»Slovensko-nemška dvojezičnost na Koroškem in Rajko Ložar«). Sklepni razdelek, »Etnologija«, sestavljajo prispevki Ingrid Slavec Gradišnik (»Etnološki nazori Rajka Ložarja«), Helene Ložar - Podlogar (»Ozadje nastanka 'Narodopisja Slovencev'«), Inje Smerdel (»Pripoved 'Aktov Etnografskega muzeja' 1940–1945«), Maje Godina - Golija (»Raziskave prehrane«), Janeza Bogataja (»Pregled ljudske obrti in trgovine v Sloveniji«) in Vita Hazlerja (»Raziskave koroškega stavbarstva«).

O obsežnosti in raznovrstnosti Ložarjevega dela naposled zgovorno priča tudi obsežna, čeprav še nepopolna bibliografija, natisnjena na koncu zbornika. Povzetki v knjigi so prevedeni v angleščino, kar ji odpira vrata v širši znanstveni svet.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 3. 2. 2006

Recenzija, prikaz knjige, kritika/1.19

Iztok Ilich

ŠE ZDAJ, NA TE SVETI DEN, MOREŠ PREKLINJATI? PSOVKE IN KLETVICE IZ POMURJA IN PORABJA

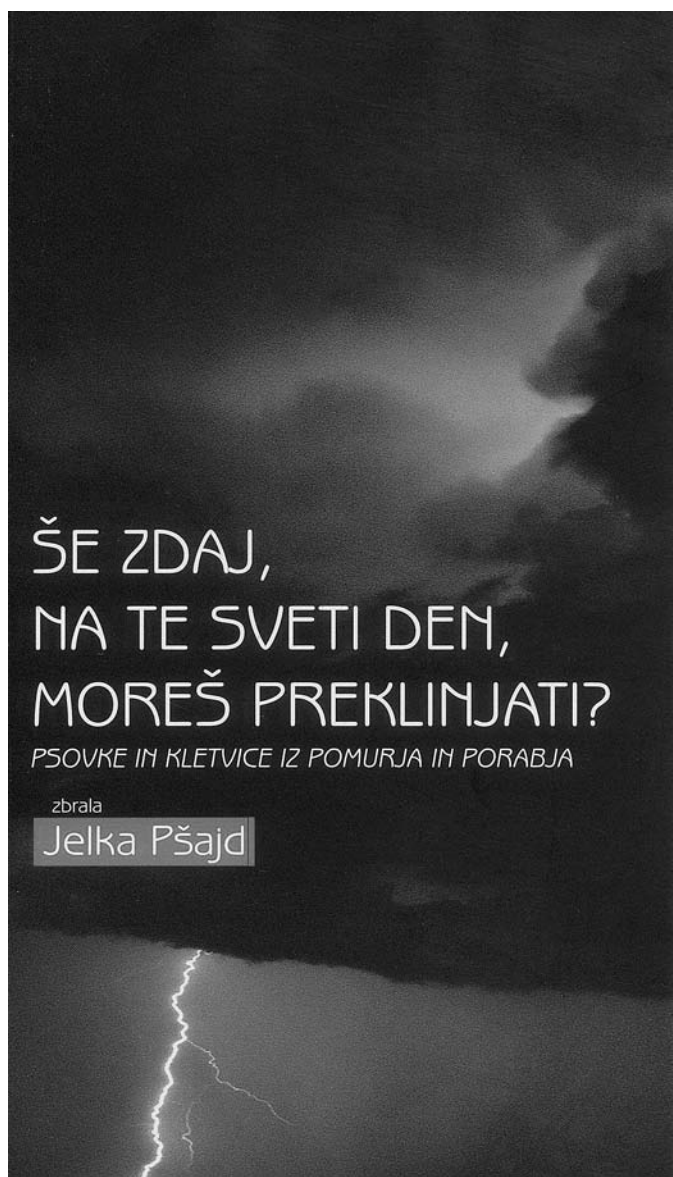
Zbrala Jelka Pšajd. Pokrajinski muzej Murska Sobota v sodelovanju z Založbo ZRC SAZU, Ljubljana 2005, 86 str.

Slovar slovenskega knjižnega jezika kot »uradni« prikaz besednega zaklada sodobne slovensščine obsega nekaj čez 93.000 razloženih gesel in podgesel; sočasno nastala zbirka *Besedišče slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki* pa upošteva dobrih 178.000 ali skoraj dvakrat toliko besed! Najnovejši korpusi besedja živega slovenskega jezika, kot je na primer referenčni elektronski korpus FIDA, so še veliko bolj obsežni.

Kam se je »izgubilo« teh več deset tisoč klenih slovenskih besed? Nikamor; so zabeležene, le da po mnenju sestavljalcev *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* nekako ne sodijo v nabor za knjižno rabo priporočljivih ali bolje, sprejemljivih besed. Večidel gre za različne narečne in žargonske izraze, arhaizme, tujke in spačenke, nemalo pa je vmes tudi najrazličnejših robotih, kosmatih, opolzkih, posmehljivih in žaljivih besed, ki jih, vsaj najpogostejše, sicer dobro poznamo, uporabljamo pa le selektivno, občasno ali sploh ne. Če na primer pogledamo same besede, ki imajo v korenenu zloglasni »jeb«, sta v Slovarju upoštevani samo dve, Besedišče pa jih pozna kar osemnajst! Slovenci si sami radi dopovedujemo, da smo nasploh preveč

zadržani, bogaboječi in spodobni Srednjeevropejci, da bi, poleg nedolžnih kletvic in zmerljivk avstrijsko-nemškega izvora, v preteklosti razvili tudi svoje bolj sočno tovrstno avtentično izražje, in da smo se vsega slabega počez nalezli predvsem od nekulturnih »južnih bratov«, Balkancev, nekaj malega pa prevzeli še od Italijanov in zlasti Madžarov.

Etnologinja Jelka Pšajd, kustosinja v murskosoboškem pokrajinskem muzeju, se namesto dušebrižniškemu zgražanju raje prepušča znanstveni radovednosti. V knjižici psovka in kletvic iz širšega Pomurja, ki jih je zbrala in obdelala s Francem Kuzmičem, Jožetom Ftičarjem, Milanom Zrinskim, Miranom Puconjo in Bernardom Nežmahom, dokazuje, da zadeva ni tako preprosta in črna-bela. Ker jo je zanimal predvsem tozadnji besedni zaklad na severovzhodu slovenskega etničnega ozemlja, je seveda ugotovila močan vpliv dolgoletne madžarizacije ter služenja pomurske mladine v vojskah nekdanjih jugoslovanskih banovin in republik, odkrila pa je tudi nemalo radožive izvirnosti in ustvarjalnosti tamkajšnjih naših ljudi. Če izpostavimo najbolj »problematične« izraze, kot so na primer

besede za žensko spolovilo, se je v širšem Pomurju zanje našlo dvajset izrazov in variant, za moško pa še štiri več; če se še enkrat vrnemo k besedam in besednim zvezam z »jeb«, pa jih ta zbirka skupaj z madžarizmi navaja kar blizu sto!

Odrasli so tudi v Pomurju, seveda brez pravega uspeha, poskušali pred sramotnim in škodljivim »grdim« govornjem obvarovati vsaj otroke, Jelka Pšajd pa jih je, prav nasprotno, poklicala na pomoč. Osupljivo bogato gradivo, ki so ga z vprašalniki zbrali osnovno- in srednješolci iz Porabja, Prekmurja, Prlekije in Slovenskih goric ter z njimi dopolnili terenske raziskave in druge vire, je v knjigi v okviru poglavij in podpoglavij urejeno po abecednem redu, posamezne besede pa spremlja še kratek zapis o njihovem pomenu, vsebini in krajevnem izvoru. Ta informacija ne vključuje globljih jezikovnih in dialektoloških analiz, je pa dragoceno gradivo in izziv za jezikoslovce in druge strokovnjake.

Glavni namen publikacije je bilo po besedah njene urednice in prve avtorice »zbrati in zapisati grde pomurske in porabske besede, kar je tudi nadaljevanje projekta *Odi, ka ti povem* iz leta 2004«. Zbiranje gradiva je spremljalo prepričanje, da imajo ljudje radi »ljudsko blago«, čeprav se ob neposrednem vprašanju, katere so zanje grde besede, pogosto znajdejo v zadregi, še posebej pa se je zapisovalcem zdelo pomembno, da zberejo »tiste (stare) izraze, o katerih se nerado govori, so pa del naše besedne dediščine, ki pospešeno izginja«.

Bernard Nežmah v predgovoru še opozarja, da so psovalni in preklinjalni obrazci sestavni del medčloveških komunikacij, ki na severovzhodu, kjer se je poleg protestantizma ohranilo tudi nekaj sledov poganstva, kličejo na pomoč celo staroslovanska božanstva. Poudarja tudi, da je »fenomen psovanja in preklinjanja navzlic svoji banalnosti globoko kompleksen, zakaj obstajajo red in pravila, ki besede, s katerimi napadamo in se branimo, naredijo za orožja.«

Knjigo *Še zdaj, na ta sveti den, moreš preklinjati?* zaključujejo seznama virov in pripovedovalcev ter prispevka Jožeta Ftičarja »Sporočilo ob vzdihu pobožne duše« in Franca Kuzmiča »Prekletstvo in blagoslov v Svetem pismu«.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 14. 2. 2006